

13. Халимов Ю.Ш. Перспективные направления развития военно-полевой терапии / Ю.Ш. Халимов, С.Ю. Матвеев, В.Г. Кузьмич и соавт.// Воен.-мед. журн.- 2013г.- № 6.- С. 36-42.- **Библиография – С.42.**

Резюме. В статье акцентируется внимание на изменениях лечебно-эвакуационной характеристики санитарных потерь в современных военных конфликтах и необходимости дальнейшего развития методов лечения раненых и больных, расширении содержания медицинской помощи и внедрении современных медицинских технологий на этапах медицинской эвакуации на основе утвержденных стандартов.

Ключевые слова: лечебно-эвакуационное обеспечение; первая медицинская помощь; первая врачебная помощь; этап медицинской эвакуации.

Resume. In the article attention on the changes of curatively-evacuation description of sanitary losses is accented in modern soldier conflicts and necessity of further development of methods of treatment of injured and patients, expansion of maintenance of medicare and introduction of modern medical technologies on the stages of medical evacuation on the basis of the ratified standards.

Keywords: curatively-evacuation providing; first medical aid; stage medical evacuation.

УДК 614.2

ВОЕННО-МЕДИЧНА ДОКТРИНА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК В.Л. Савицький, В.О. Жаховський, О.Ю. Булах, В.Г. Лівінський, О.М. Власенко

Науково-дослідний інститут проблем військової медицини Української
військово- медичної академії

Резюме. В статті піднімаються та обговорюються питання запровадження оперативних стандартів в системі медичного забезпечення Збройних Сил України. Аналізуються проблеми медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення під час антитерористичної операції та в ході “гібридної війни”, акцентується увага на необхідності опрацювання та запровадження в діяльності медичної служби Збройних Сил України, інших військових формувань та цивільної системи охорони здоров'я єдиних підходів щодо надання медичної допомоги, лікування та реабілітації в особливий період та під час надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: медичне забезпечення, Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України, Воєнно-медична доктрина України.

Вступ. Стандартизація процесів виробництва, сфери послуг, надання медичної допомоги, оборонної сфери та інших є ознакою розвиненої демократичної держави та суспільства. Не оминули ці процеси і Збройні Сили України (далі – ЗС України).

З метою визначення єдиних поглядів на перелік і взаємозв'язок керівних документів з питань управління, застосування, підготовки та забезпечення ЗС України наказом Генерального штабу Збройних Сил України (далі – ГШ ЗС України) [1] запроваджено Систему оперативних стандартів Збройних Сил України (Систему документів з питань управління, застосування, підготовки та забезпечення) (далі – Система оперативних стандартів), яка передбачає упорядкування керівних документів, що застосовуються у сфері діяльності ЗС України як у мирний час, так і в особливий період.

За класифікацією документи, що входять до складу Системи оперативних стандартів, поділяються на:

доктринальні (доктрина) – документи, що визначають систему офіційних поглядів і положень щодо управління, застосування, підготовки і забезпечення ЗС України;

концептуальні (концепції тощо) – документи, що визначають вектор (напрям) створення, розвитку та загальні обриси тих чи інших систем, теорій та процесів за напрямами діяльності ЗС України;

регламентуючі (настанови, статути, керівництва, положення, норми тощо) – документи, що визначають теоретичні положення, норми і правила підготовки і ведення бойових (спеціальних) дій військ (сил) та їх всеобщого забезпечення;

організаційні (інструкції, переліки, порядки тощо) – документи, що врегульовують порядок організації та здійснення заходів (роботи), розподіл відповідальності, обов'язків, функцій та завдань різних систем та їх елементів, а також вихідну інформацію для здійснення подальших організаційних (планувальних) дій;

програмні (програми, правила, курси підготовки тощо) – документи, що визначають методи, способи та послідовність процесу вирішення завдань підготовки сил (військ).

Системою оперативних стандартів передбачено опрацювання керівних документів за напрямами діяльності з питань управління, підготовки, застосування та забезпечення ЗС України, а за рівнями застосування – стратегічного, оперативного та тактичного рівнів.

У відповідності до Системи оперативних стандартів за напрямом медичного забезпечення передбачено опрацювання, введення в дію та використання у ЗС України таких керівних документів: Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України; Керівництво з медичного забезпечення

Збройних Сил України у мирний час; Настанова з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні необхідності опрацювання та запровадження в діяльності медичної служби ЗС України, інших військових формувань та цивільної системи охорони здоров'я єдиних підходів щодо надання медичної допомоги, лікування та реабілітації військовослужбовців і цивільного населення в особливий період та під час надзвичайних ситуацій.

Об'єкт дослідження: система медичного забезпечення військ в особливий період.

Предмети дослідження: сили і засоби медичних служб ЗС України та інших військових формувань, організація медичного забезпечення військ в особливий період.

Методи досліджень: історичний, бібліосемантичний, аналітичний, системного підходу.

Матеріали досліджень: наукові публікації за темою, існуючі нормативно-правові акти та керівні документи з організації медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань, обліково-звітні документи з питань організації медичного забезпечення ЗС України, звітні матеріали головних медичних фахівців Міністерства оборони України (далі – МО України) та науково-педагогічних працівників Української військово-медичної академії (далі – УВМА) щодо медичного забезпечення в зоні АТО.

За більш ніж 20 років формування та розвитку системи медичного забезпечення ЗС України напрацьовано чимало нормативно-правових та керівних документів, які впорядковують окремі напрями діяльності медичної служби. Водночас системних, узагальнюючих, доктринальних документів (доктрини, настанови, керівництва) напрацьовано не було.

Результати та їх обговорення. Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України опрацьована співробітниками Науково-дослідного інституту проблем військової медицини УВМА спільно з начальниками провідних кафедр УВМА, погоджена встановленим порядком із зацікавленими структурними підрозділами МО України і ГШ ЗС України та введена в дію наказом Генерального штабу Збройних Сил України [2].

Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України – це сукупність сучасних поглядів, науково обґрунтованих принципів, положень і єдиних організаційних вимог, що визначають порядок медичного забезпечення військ (сил) і мають на меті досягнення максимальної ефективності діяльності медичної служби.

Правовою основою її розроблення є закони України та інші нормативно-правові акти з питань охорони здоров'я в Україні, оборони держави і застосування ЗС України.

Положення зазначеної Доктрини поширюються на медичне забезпечення ЗС України у мирний і воєнний час та в будь-яких умовах діяльності. Вона є основою для розроблення нормативно-правових актів і керівних документів з питань медичного забезпечення ЗС України та призначена для керівного складу, органів управління медичної служби, керівництва ЗС України і командирів усіх рівнів, виходячи з їхніх обов'язків щодо збереження життя та здоров'я військовослужбовців.

Принципи і положення Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України можуть використовуватися також під час організації медичного забезпечення інших військових формувань і правоохоронних органів.

У Доктрині медичного забезпечення Збройних Сил України зазначається, що медичне забезпечення є окремим видом забезпечення ЗС України і являє собою систему заходів щодо збереження та зміцнення здоров'я особового складу, запобігання виникненню і розповсюдженню хвороб, надання медичної допомоги військовослужбовцям, лікування і відновлення їх працездатності та боєздатності після поранень, захворювань і травм.

Воно включає організаційні, лікувально-профілактичні (лікувально-евакуаційні), санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи, медичне постачання, підготовку військово-медичних кадрів і наукове вирішення проблем військової медицини. Реалізація зазначених заходів забезпечується наявністю відповідної нормативно-правової бази, належним матеріально-технічним забезпеченням, чіткою системою управління, якісним зв'язком та інформаційною підтримкою.

Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України визначає мету, завдання і принципи медичного забезпечення ЗС України, вимоги до системи медичного забезпечення та організаційні основи медичного забезпечення у мирний і воєнний час та містить вісім розділів, а саме: Загальні положення; Організаційні основи медичного забезпечення; Організація медичного забезпечення Збройних Сил України у мирний час; Організація медичного забезпечення Збройних Сил України у воєнний час; Організація і проведення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів; Медичне постачання; Підготовка військово-медичних кадрів та наукове вирішення проблем військової медицини; Організація співробітництва та взаємодії з питань медичного забезпечення.

Таким чином, Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України відображає систему поглядів, керівні принципи, положення та вимоги щодо організації медичного забезпечення ЗС України, не деталізуючи окремих його складових та клінічних аспектів військової медицини.

Положення, принципи та вимоги щодо організації медичного забезпечення ЗС України, що викладені у Доктрині медичного забезпечення

Збройних Сил України, стали основою для опрацювання Керівництва з медичного забезпечення Збройних Сил України у мирний час та Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період.

Керівництво з медичного забезпечення Збройних Сил України у мирний час затверджене та введене в дію наказом ГШ ЗС України [3]. Його положення роз'яснюють та розкривають вимоги військових статутів Збройних Сил України з питань охорони здоров'я особового складу, вимоги інших нормативно-правових актів з метою єдиного їх розуміння, визначають порядок та особливості медичного забезпечення ЗС України в умовах їх повсякденної діяльності, а також зміст та організацію роботи закладів охорони здоров'я та медичних підрозділів військових частин ЗС України, функціональні обов'язки посадових осіб медичної служби тощо.

На цей час фахівцями УВМА продовжується опрацювання Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період, яка визначатиме організацію та порядок медичного забезпечення ЗС України під час їх застосування.

Водночас розробка та запровадження вищезазначених відомчих документів не вирішили у повному обсязі існуючих проблем з медичним забезпеченням ЗС України. Це підтверджується реальним станом медичних підрозділів військових частин і з'єднань та їхніми спроможностями, що особливо яскраво проявилося в ході медичного забезпечення під час АТО

та так званої “гібридної війни” на сході України. Аналогічні проблеми мають місце і в медичних службах інших військових формувань.

Основними проблемами медичного забезпечення є:

1. Особовий склад ЗС України та інших військових формувань не забезпечений уніфікованими індивідуальними засобами медичного захисту та не має навичок у їх застосуванні.

2. Військово-медичні служби не мають сучасних засобів розшуку поранених в осередках санітарних втрат, індивідуальних носіїв медичної інформації, інформаційних систем підтримки процесу управління медичним забезпеченням, засобів цифрового зв'язку.

3. У ЗС України та інших військових формуваннях відсутній броньований санітарний транспорт для вивезення поранених з поля бою (осередків санітарних втрат), а також санітарний транспорт для медичної та аромедичної евакуації.

4. Наявне комплектно-табельне оснащення медичної служби морально та фізично застаріло і не відповідає вимогам сучасності, відсутні мобільні модулі для розгортання етапів медичної евакуації.

5. Медичні підрозділи військових частин і з'єднань (медичні пункти, медичні роти), військові мобільні госпіталі (ВМГ), які використовуються для

надання медичної допомоги безпосередньо в районах бойових дій, не забезпечені сучасними засобами життєдіяльності в польових умовах, які б гарантували їх автономність, мобільність, спроможність розгортання та згортання у найкоротші терміни, стабільне електроживлення, водо- та теплопостачання.

6. Існуючим комплектом сил та засобів медичної служби ЗС України та інших військових формувань, навіть за умов їх підсилення, доукомплектування і використання мобілізаційного ресурсу, активного маневру силами та засобами, неможливо повністю забезпечити потреби військ (сил) у медичному забезпеченні, що обумовлює необхідність залучення потенціалу цивільної системи охорони здоров'я та формування єдиного медичного простору України.

7. Під час надання медичної допомоги пораненим у цивільних лікувальних закладах виявилася проблема необізнаності медичного персоналу з особливостями перебігу бойової патології, зумовленої вогнепальними та мінно-вибуховими пораненнями, що не дозволило цивільним лікарям (хіургам) застосувати правильну тактику лікування на початкових етапах, а у подальшому призводило до ускладнень, необхідності повторних хіургічних втручань та збільшення тривалості лікування і реабілітації поранених.

8. Відсутня єдина система управління та координації дій медичних служб ЗС України, інших військових формувань та цивільної системи охорони здоров'я України.

Однією із головних причин цього стала відсутність у державі єдиного нормативно-правового документу, що встановлює систему та визначає порядок медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення у воєнний час. Діючі у військово-медичних службах ЗС України та інших військових формувань відомчі керівні документи щодо організації медичного забезпечення не вирішують зазначених проблем.

Наявність вищезазначених проблем медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань в зоні АТО підтверджена робочою групою Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, за результатами роботи якої прийнято Рішення “Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції” [4]. Зазначеним Рішенням пропонується прискорити прийняття Воєнно-медичної доктрини України та розробити невідкладні заходи щодо поліпшення стану матеріально-технічного і кадрового забезпечення медичних служб ЗС України та інших військових формувань із залученням відповідних центральних органів виконавчої влади.

Погляди вітчизняних фахівців в галузі військової охорони здоров'я [5, 6] та досвід провідних країн світу [7-12] також підтверджують необхідність

прийняття Воєнно- медичної доктрини України – документу загальнодержавного рівня, який має бути затвердженим указом Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Воєнно- медична доктрина України має відображати офіційні погляди, науково обґрунтовані принципи, єдині організаційні вимоги щодо організації медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення у воєнний час та ставить за мету об'єднання зусиль і забезпечення взаємодії медичних служб ЗС України та інших військових формувань, цивільної системи охорони здоров'я для досягнення максимальної ефективності їх діяльності.

Досягнення мети передбачається забезпечити виконанням таких завдань:

формування та впровадження єдиних підходів до збереження та зміцнення здоров'я військовослужбовців, організації і надання медичної допомоги та лікування їх у разі поранень, травм і захворювань, як найшвидшого відновлення боєздатності та працездатності;

організація взаємодії та поєднання зусиль медичних служб ЗС України та інших військових формувань, цивільної системи охорони здоров'я для медичного забезпечення військ та цивільного населення у мирний і воєнний час;

забезпечення постійної готовності сил і засобів військової та цивільної системи охорони здоров'я до застосування за призначенням.

З урахуванням вищезазначеного Воєнно- медична доктрина України по-перше, має стати підставою для розробки Національної програми розвитку військової охорони здоров'я, а по-друге – основою формування єдиного медичного простору України у воєнний час.

Національна програма має об'єднати зусилля науки, освіти, охорони здоров'я, економіки та промисловості України для вирішення проблем військової охорони здоров'я за напрямами:

1. Законодавче та нормативно-правове врегулювання організації та надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню у мирний та воєнний час (розробка законів та інших нормативно-правових актів, що врегульовують спільне використання потенціалу військової медицини та цивільної системи охорони здоров'я, основи для формування єдиного державного замовлення на забезпечення медичним майном, ліками, персоналом тощо).

2. Опрацювання із залученням відповідних центральних органів виконавчої влади, науково- дослідних установ та промисловості України медико- технічних вимог до індивідуальних засобів медичного захисту (AI, ПП, ІПП), медичного обладнання подвійного призначення, комплектно- табельного оснащення, броньованих транспортних засобів та засобів медичної

і аеромедичної евакуації, їх конструкторська розробка, замовлення і виготовлення для ЗС України та інших військових формувань.

3. Забезпечення медичних підрозділів військових частин і з'єднань, ВМГ сучасним медико-технічним і санітарно-технічним майном, пневмо- або каркасним наметовим фондом, обладнання окремих функціональних підрозділів (перев'язувальна, операційна, лабораторія тощо) в готових до застосування модулях або контейнерах на автомобільних шасі.

4. Формування відповідної структури та системи медичного забезпечення ЗС України, інших військових формувань на воєнний час з чіткою системою управління та необхідним комплектом сил і засобів.

5. Визначення порядку підготовки персоналу для медичних служб ЗС України та інших військових формувань, цивільної системи охорони здоров'я та інші напрями.

На цей час фахівцями УВМА опрацьований проект Воєнно-медичної доктрини України, який розглянутий та схвалений на засіданні Президії Національної академії медичних наук України із залученням керівників медичних служб військових формувань України і в Національному інституті стратегічних досліджень України, а також на робочій нараді в Адміністрації Президента України. Продовжується доопрацювання основних його положень та є висока ймовірність затвердження у ближньому майбутньому.

Цілком зрозуміло, що прийняття Воєнно-медичної доктрини України не вирішить автоматично та водночас усіх проблем з медичним забезпеченням військовослужбовців та цивільного населення у воєнний час, проте появі такого документу запровадить єдині підходи до організації надання медичної допомоги, лікування та реабілітації, стане основою для впорядкування відомчих керівних документів ЗС України та інших військових формувань з питань медичного забезпечення, сприятиме поліпшенню матеріально-технічного оснащення медичних служб, створить передумови для подальшого розвитку військової системи охорони здоров'я та формування единого медичного простору у воєнний час.

Таким чином, необхідність опрацювання на загальнодержавному рівні єдиного нормативно-правового акту щодо організації та здійснення медичного забезпечення військовослужбовців та цивільного населення у воєнний час набула особливої актуальності, а його розробка та запровадження стануть основою подальшого розвитку та удосконалення військової системи охорони здоров'я.

Висновки

1. Дійсний стан сил і засобів медичних служб ЗС України та інших військових формувань не відповідає реальним потребам військ і потребує

негайного організаційного удосконалення та належного матеріально-технічного забезпечення.

2. Досвід медичного забезпечення АТО та “гібридної війни” свідчить про обмежені можливості медичних служб ЗС України та інших військових формувань і викликає необхідність залучення потенціалу цивільної системи охорони здоров'я України для надання медичної допомоги та лікування військовослужбовців.

3. Вирішення проблем матеріально-технічного забезпечення медичних служб ЗС України та інших військових формувань, залучення для надання медичної допомоги і лікування військовослужбовців цивільної системи охорони здоров'я України можливе за умови прийняття на загальнодержавному рівні єдиного документу – Воєнно-медичної доктрини України.

4. Воєнно-медична доктрина України має стати підставою для розробки Національної програми розвитку воєнної охорони здоров'я та основою формування єдиного медичного простору України у воєнний час.

Література

1. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 22.10.2012 року № 220 “Про затвердження Системи оперативних стандартів Збройних Сил України (Системи документів з питань управління, застосування, підготовки та забезпечення).

2. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 4.09.2014 року № 221 “Про затвердження Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України”.

3. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 26.12.2013 року № 317 “Про затвердження Керівництва з медичного забезпечення Збройних Сил України у мирний час”.

4. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я від 4.09.2014 року № 04-26/4-38 “Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції”.

5. Білій В.Я., Пасько В.В., Сохін О.О. Військово-медична доктрина України// Наука і оборона. 2000. - № 4. – С.18-23.

6. Андронатій В.Б., Жаховський В.О., Булах О.Ю., Лівінський В.Г. Система медичного забезпечення Збройних Сил України: сучасний стан і напрями розвитку з огляду на тенденції змін у порядку застосування військ// Наука і оборона. 2014. - № 3. – С.23-29.

7. Принципи і політика медичного забезпечення військ НАТО. Директива МС 326/1. Брюссель. 1999. – 8 с. (переклад Бадюка М.І.).

8. Лаптев А. Медико-санитарное обеспечение в Вооруженных силах ФРГ//Зарубежное военное обозрение. – 2014. – № 3. – С.22-28.
9. Allied joint medical support doctrine.– Brussels: Supreme Headquarters of Allied Powers in Europe, 2002. – 114 p.
10. AJP 4.10 – Єдина військово-медична доктрина ОЗС НАТО.– 2006 р.
11. NATO medical handbook / The committee of the chiefs of military medical services in NATO // HQ NATO Brussels, Belgium, January 2001.– 175 p.
12. 321/1 – NATO Medical support principles and policies// NATO Publication, Dec 1998.-29p.

Резюме. В статье поднимаются и обсуждаются вопросы внедрения оперативных стандартов в системе медицинского обеспечения Вооруженных Сил Украины. Анализируются проблемы медицинского обеспечения военнослужащих и гражданского населения во время антитеррористической операции и в ходе “гибридной войны”, акцентируется внимание на необходимости разработки и внедрения в деятельности медицинской службы Вооруженных Сил Украины, других военных формирований и гражданской системы здравоохранения единых подходов по оказанию медицинской помощи, лечения и реабилитации в особый период и во время чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: медицинское обеспечение, Доктрина медицинского обеспечения Вооруженных Сил Украины, Военно-медицинская доктрина Украины.

Summary. This article discusses the rise and implementation of operational standards in the medical care system of the Armed Forces of Ukraine. The problems of medical support of military personnel and civilians during anti-terrorist operations and during “hybrid war”, focuses on the necessity of elaboration and implementation of activities in the medical service of the Armed Forces of Ukraine and other military units and civilian health care system of common approaches to the provision of medical care, treatment and rehabilitation in times of crisis and during emergencies.

Keywords: health care, medical doctrine of the Armed Forces of Ukraine, the Military medical doctrine Ukraine.